

Τα Ελληνικά κράτη: Τραπεζοῦς - Ἡπειρος - Νίκαια

Η ΛΑΤΙΝΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ Η ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΕΙΑ ΕΠΟΧΗ (1204-1453)

Ο ΥΣΤΕΡΟΣ ΜΕΣΑΙΩΝΑΣ ΣΤΗ ΔΥΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Η Ύστερη Βυζαντινή Περίοδος διακρίνεται σε δύο βραχύτερες επιμέρους περιόδους :

- την περίοδο της **Λατινικής Αυτοκρατορίας της Κωνσταντινούπολης** (1204-1261)
- και την **Παλαιολόγεια Περίοδο** (1261-1453) κατά την οποία το Βυζάντιο **⚔** συρρικνώνεται βαθμιαία σε αδύνατο και μικρό σε έκταση **κράτος**, και **⚔** τελικά καταλύεται οριστικά από τους Οθωμανούς

Η καταστροφή της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας αποδίδεται

- **στους εμφυλίους πολέμους,**
- **στην παρακμή του στρατού και της οικονομίας,**
- **στη στάση των δυτικών δυνάμεων,**
- **στην επέκταση των Σέρβων,**
- **αλλά πρωτίστως στην ισχύ των Οθωμανών Τούρκων.**

Τα Λατινικά κράτη και η αντίσταση των Ελλήνων

✠ Παράλληλα με την παρακμή του κρατικού μηχανισμού **γεννιούνται νέες δυνάμεις**.
Είναι :

- η **νεοελληνική εθνότητα** και η **συνείδηση του Νέου Ελληνισμού**, η οποία εκκολάφθηκε στο πλαίσιο της εθνικής και δογματικής διαφοράς με τους Φράγκους κατακτητές.

✠ Στη Δύση

- το **φεουδαρχικό σύστημα έχει πλήρως αναπτυχθεί** κατά το 13ο αιώνα και **αρχίζει ήδη η παρακμή του**, εξαιτίας μιας βαθιάς και πολύπλευρης κρίσης που επιτείνεται από φυσικές καταστροφές.
- η **βασιλική εξουσία ενισχύεται** σε βάρος των φεουδαρχών σε **ορισμένες ισχυρές ευρωπαϊκές χώρες** (Αγγλία, Γαλλία)
- η **Γερμανία αποτελεί εξαίρεση**.

Τα Λατινικά κράτη και η αντίσταση των Ελλήνων

- Στη θέση της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, που καταλύθηκε από τους Σταυροφόρους το 1204,
δημιουργήθηκε ένα μωσαϊκό βασιλείων και ηγεμονιών.
- Τη μερίδα του λέοντος αποκόμισαν οι Βενετοί, που ιδιοποιήθηκαν
τα πιο σημαντικά νησιά και λιμάνια του Ιονίου και του Αιγαίου Πελάγους,
καθώς και μεγάλο μέρος της πρωτεύουσας

ΟΥΓΓΑΡΙΑ

ΒΑΣΙΛΕΙΟ
ΣΕΡΒΙΑΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟ
ΒΛΑΧΟ-ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ

ΕΥΞΕΙΝΟΣ ΠΟΝΤΟΣ

ΑΥΤΟΚΡ. ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

ΔΕΣΠΟΤΑΤΟ
ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΒΑΣΙΛΕΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Θεσσαλονίκη

ΛΑΤΙΝΙΚΗ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ

. Κωνσταντινούπολη

. Νίκαια

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ
ΝΙΚΑΙΑΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟ ΣΕΛΤΖΟΥΚΙΔΩΝ
(Σουλτανάτο Ικονίου)

. Ικόνιο

ΔΟΥΚΑΤΟ
ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

ΠΡΙΓΚΙΠΑΤΟ
ΑΧΑΪΑΣ

ΒΕΝΕΤΙΚΕΣ
ΚΤΗΣΕΙΣ

ΔΟΥΚΑΤΟ ΚΡΗΤΗΣ

Ρόδος

ΜΙΚΡΗ ΑΡΜΕΝΙΑ

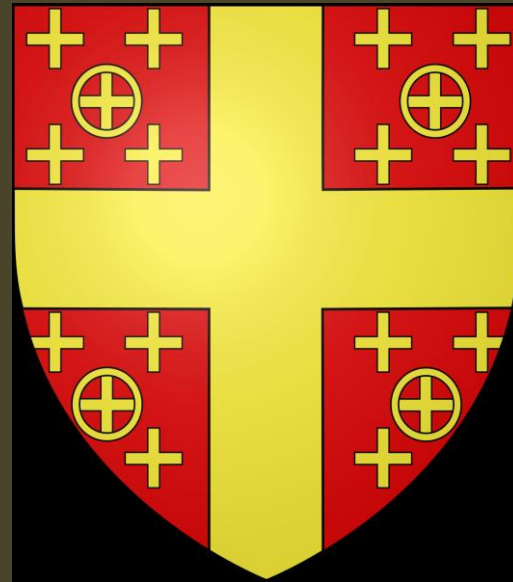
ΚΥΠΡΟΣ

ΔΙΑΜΕΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ
ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ ΤΟ 1204

- Στην Αυτοκρατορία της Κωνσταντινούπολης που ιδρύθηκε από τους Σταυροφόρους,
- Βενετός δόγης Ερρίκος Δάνδολος επέβαλε τον κόμη Βαλδουίνο της Φλάνδρας ως αυτοκράτορα.
- Η εξουσία των Φράγκων Σταυροφόρων ήταν συγκριτικά πολύ αδύναμη,
καθώς η επικράτειά τους κατακερματίστηκε
σε ένα περίπλοκο σύστημα πολλών κρατιδίων.

Baldwin I

Ο Βονιφάτιος ο Μομφερρατικός, άμεσος υποτελής του Βαλδουίνου, ίδρυσε

- το βραχύβιο **Βασίλειο της Θεσσαλονίκης** (περιλάμβανε τα εδάφη μεταξύ Μοσυνόπολης, δηλ. της σημερινής Κομοτηνής, και Αξιού).

το 1204 δύο υποτελή κρατίδια στη Νότια Ελλάδα:

- το **Δουκάτο της Αθήνας** (Αττική, Βοιωτία, Μεγαρίδα και αργότερα την Αργολίδα)
- το **Πριγκηπάτο της Αχαΐας** (Πελοπόννησος)

Έλληνες και Φράγκοι

- Οι προνοιάριοι, όταν εξασφάλιζαν την κατοχή των κτημάτων τους παραιτούνταν από αυτή (τη δύναμη) και υποτάσσονταν.
- Ο πληθυσμός αντιστάθηκε στους Λατίνους κυρίως του σε αρκετές περιπτώσεις,
κυρίως εξαιτίας των δογματικών διαφορών.
- Πολλοί ευγενείς κατέφυγαν σε ελεύθερες περιοχές,
οργάνωσαν νέα κράτη, με τη συνδρομή των εντοπίων.
- Αυτά τα κράτη αποτέλεσαν πόλους συσπείρωσης των δυνάμεων που αγωνίστηκαν για την αποκατάσταση της Αυτοκρατορίας.

- **Η φραγκική καταπίεση στη Στερεά Ελλάδα**

Στα Σάλωνα (Άμφισσα) ζούσε ένας φράγκος αυθέντης, με το παρωνύμι Κόντος, πολύ κακός άνθρωπος, κλέφτης, άρπαγας και κακότροπος. Και ξεγύμνωνε και έδερνε και βασάνιζε με αγγαρείες (υποχρεωτικές υπηρεσίες) και ταλαιπωρίες τους Σαλωνίτες. Τελευταία μαθαίνοντας πως ο δεσπότης (επίσκοπος) Σαλώνων Σεραφείμ είχε πολλά πλούτη και μια ωραιότατη ανεψιά, αποφάσισε να πάρει την κόρη στο παλάτι του, αρπάζοντας και τα πλούτη του Σεραφείμ. Ο δεσπότης μαθαίνοντας το άρπαγμα της ανεψιάς του, σήκωσε με λόγους τους Σαλωνίτες εναντίον του τυράννου και έγραψε στους Τούρκους να έρθουν να τους παραδώσουν τα Σάλονα λέγοντας καλύτερα να δουλεύουμε Τούρκους παρά Φράγκους.

- **Το Χρονικό του Γαλαξειδίου, Ευθύμιου Πενταγιώτη ιερομόναχου, Αθήνα 1996 (γλωσσική προσαρμογή), 211-212.**

- Πώς συνδέονται, σύμφωνα με το παράθεμα, η Φραγκοκρατία με την οθωμανική κατάκτηση στο γεωγραφικό χώρο της Στερεάς Ελλάδας;

Η διαίρεση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας μετά τη λεηλασία της Κωνσταντινούπολης το 1204

Τα Ελληνικά κράτη : Τραπεζούς, Ήπειρος, Νίκαια

α. Η Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας

Η Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας

- **Ιδρύθηκε** από τους **Μεγάλους Κομνηνούς**
- στις **νοτιοανατολικές ακτές** του **Ευξείνου Πόντου**,
- το **1204**, αμέσως μετά την **άλωση** της **Κωνσταντινούπολης** από τους **σταυροφόρους**.

Η αγιοτόκος και αγιοτρόφος γη του Πόντου

Σε αυτήν ενσωματώθηκαν μετά την κατάκτηση τους

- η Σινώπη,
- η Παφλαγονία και
- η Ηράκλεια του Πόντου.

Αργότερα, η αυτοκρατορία της Τραπεζούντας

- **αποκόπηκε από τη δυτική Μ. Ασία, μετά την κατάληψη της Σινώπης από τους Σελτζούκους.**

Έτσι,

- **έζησε σε απομόνωση επί 250 χρόνια και**
- **δεν άσκησε μεγάλη επίδραση στις τύχες του Βυζαντίου.**

HISTORY

Copyright© Andrew Andersen.2003

Το κράτος της Τραπεζούντας κατά το μαροκινό γεωγράφο Κουμάρι (μέσα 14ου αι.)

Αδιάκοπα διασχίζουν τη χώρα αυτή ταξιδευτές, που κατευθύνονται προς την επαρχία Κριβν, την έρημο του Καμπτσάκ και άλλες χώρες στο Βορρά. Η αυτοκρατορία της Τραπεζούντας είναι πιο μεγάλη και σπουδαία στα μάτια των χριστιανών μοναρχών από το Βασίλειο της Γεωργίας, γιατί ο πληθυσμός της είναι μεγαλύτερος και τολμηρότερος. Ο βασιλιάς της Τραπεζούντας είναι από γενιά ενδοξότερη και υπερέχει κατά πολύ σε δύναμη από τον αυτοκράτορα του Βυζαντίου. Οι στρατιώτες του, αν και λίγοι και άσχημα εξοπλισμένοι, είναι ήρωες και θυμίζουν φοβερά λιοντάρια που δεν επιτρέπουν στη λεία τους να ξεφύγει ποτέ [...].

A. Bryer, Shipping in the Empire of Trebizond, Mariner's Mirror 52 (1966) 3-4.

β. Το κράτος της Ηπείρου

- Μιχαήλ Κομνηνός Δούκας : ιδρυτής και οργανωτής.
- Θεόδωρος : αδελφός και διάδοχος (1215) του Μιχαήλ, εγκαινίασε μία περίοδο νικηφόρας επέκτασης.

NOTE:
Independent Venetian possessions in green
Venetian vassals of the Latin Empire in green stripe

THE LATIN EMPIRE IN 1255
Map by Ian Mladjov

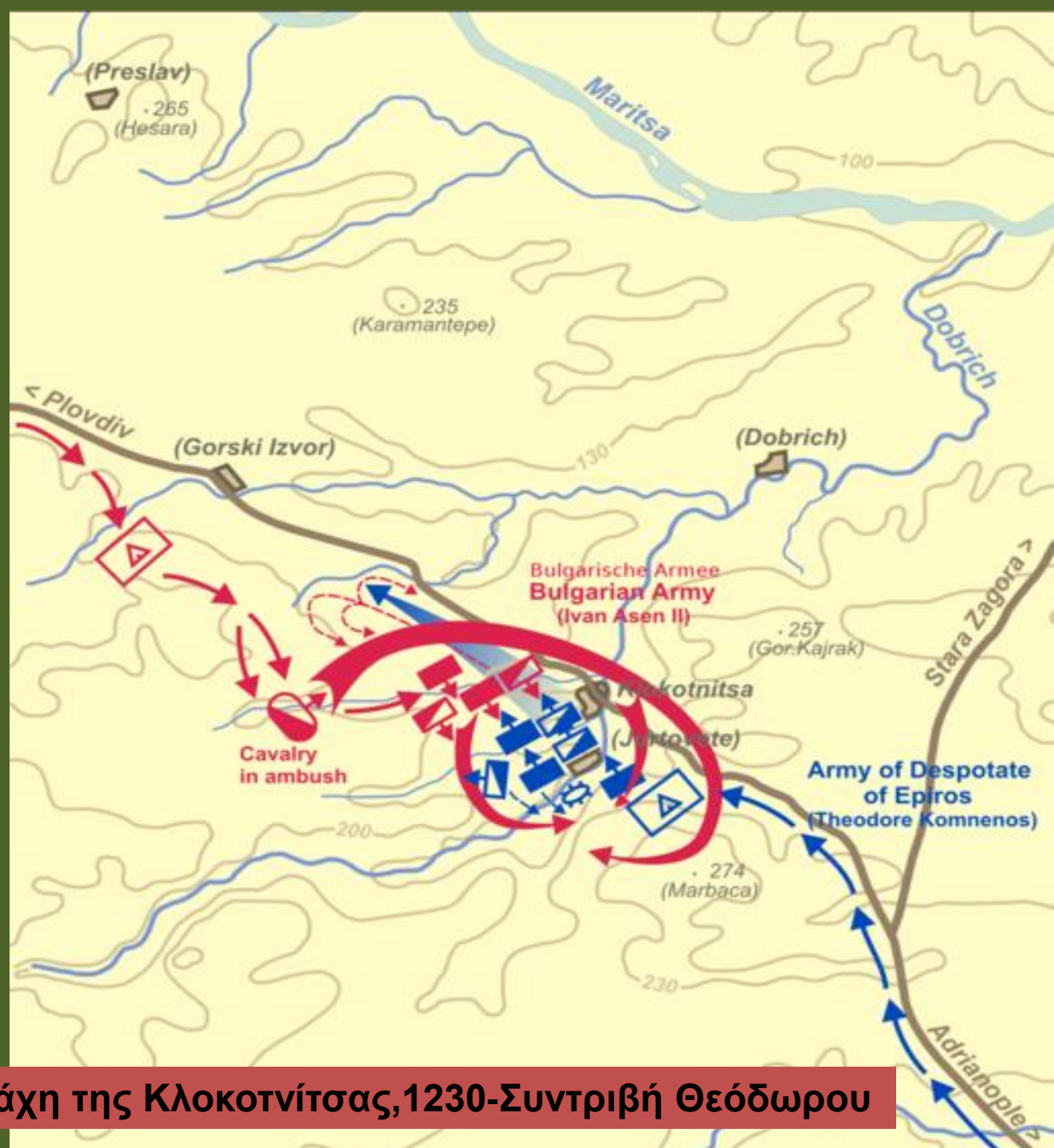

- Επί της διακυβέρνησης του **το κράτος της Ηπείρου κατέστη σοβαρός ανταγωνιστής της Νίκαιας στην προσπάθεια αποκατάστασης της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.**
- **Κορυφαία επιτυχία του Θεοδώρου ήταν η άλωση της Θεσσαλονίκης και η κατάλυση του Λατινικού Βασιλείου της (1224).**
- Ακολούθως, ο Θεόδωρος **στέφθηκε αυτοκράτωρ Ρωμαίων στη Θεσσαλονίκη.**

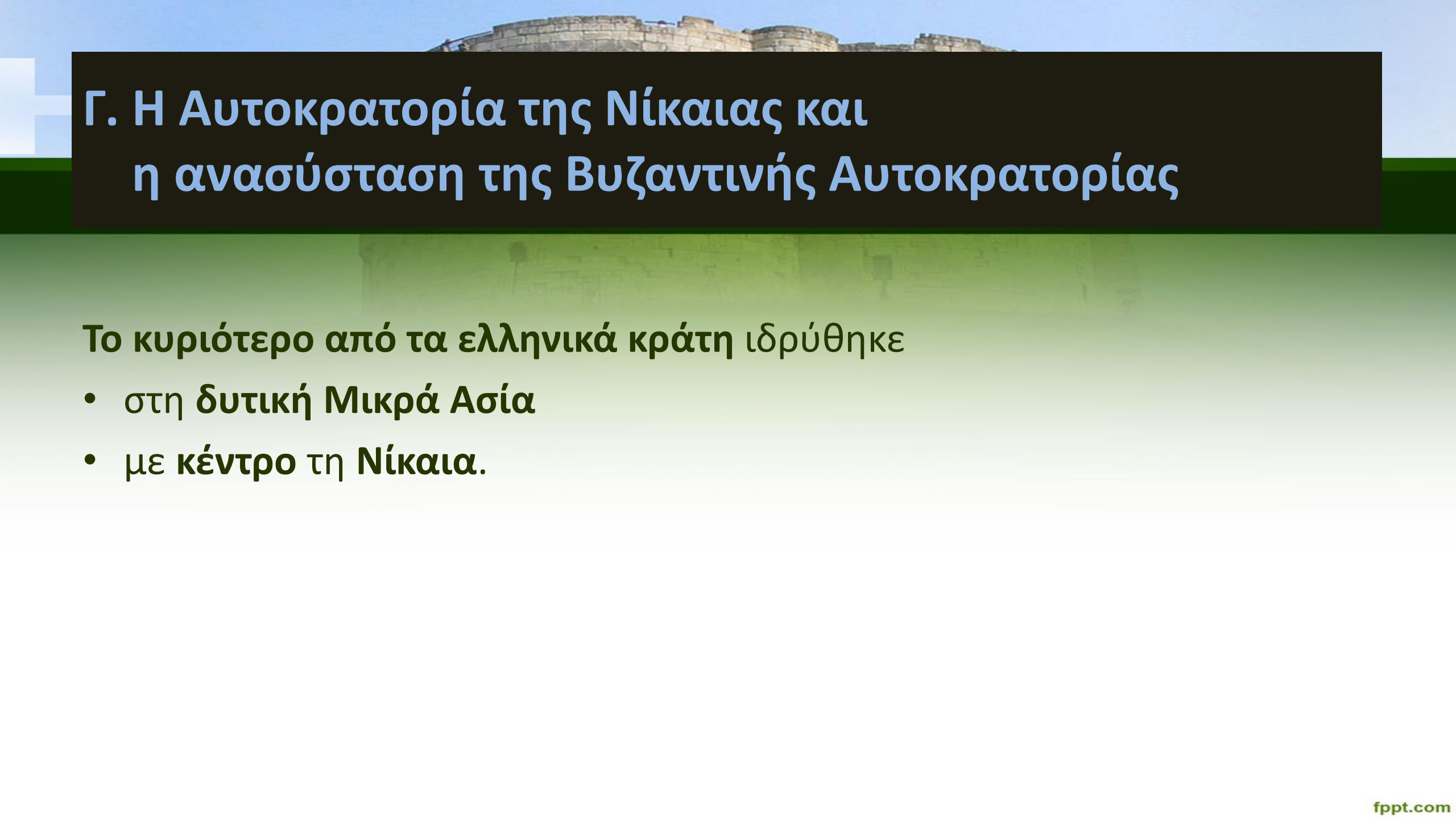

- το 1230
 - ➔ στράφηκε κατά του τσάρου των Βουλγάρων Ιωάννη Ασάν Β΄,
 - ➔ υπέστη συντριπτική ήττα σε μάχη κοντά στον ποταμό Έβρο και
 - ➔ ο ίδιος συνελήφθη αιχμάλωτος.
- Τότε ο Ασάν ίδρυσε βραχύβια αυτοκρατορία, εκτεινόμενη μέχρι το Δυρράχιο.

Ο τσάρος των Βουλγάρων Ιβάν Ασάν Β΄

Μάχη της Κλοκοτνίτσας, 1230-Συντριβή Θεόδωρου

Γ. Η Αυτοκρατορία της Νίκαιας και η ανασύσταση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας

Το κυριότερο από τα ελληνικά κράτη ιδρύθηκε

- στη δυτική Μικρά Ασία
- με κέντρο τη Νίκαια.

Ο Θεόδωρος Λάσκαρης,

- Συγκέντρωσε εκεί όλες τις πιστές στο κράτος δυνάμεις των Βυζαντινών.
- Αντιμετώπιζε πολλές απειλές.

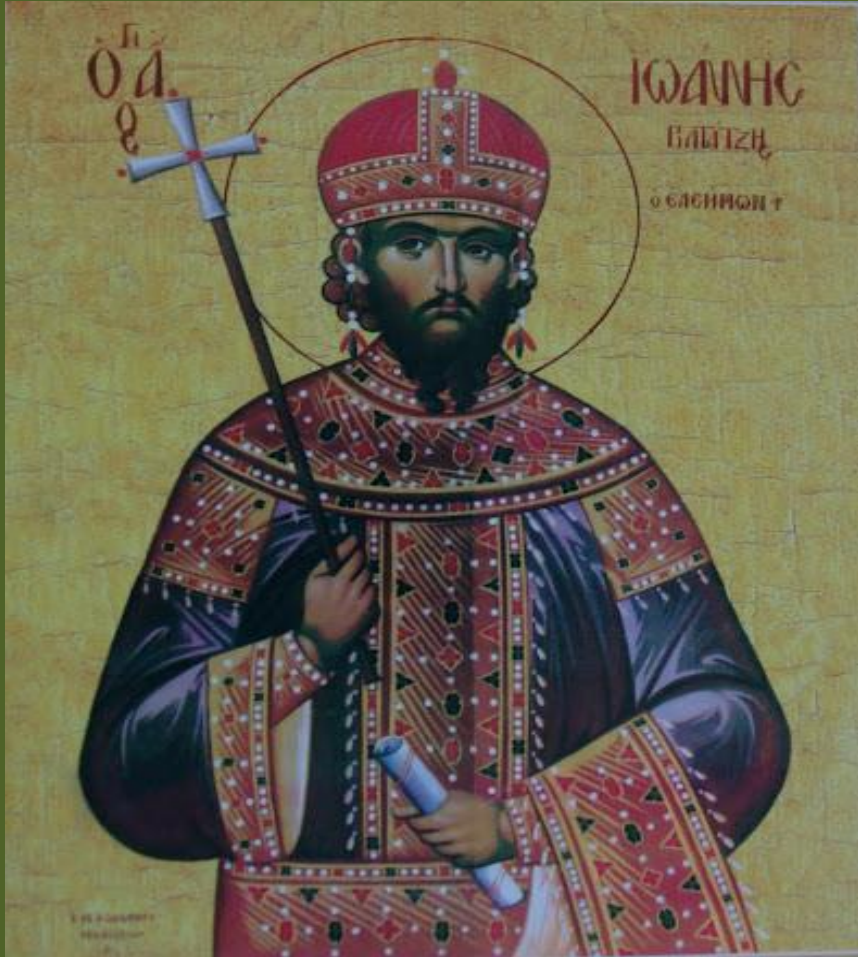
Το **1205**, όμως, οι Λατίνοι ηττήθηκαν από τους Βουλγάρους,
άνοιξε ο δρόμος για την εδραίωση του κράτους της Νίκαιας.

Το **1208** ο Θεόδωρος στέφθηκε αυτοκράτορας και βασιλιάς των Ρωμαίων.

Θεόδωρος Α' Λάσκαρης: το λιοντάρι της Νίκαιας!

Ιωάννης
Δούκας
Βατάτζης

Ο Ιωάννης Βατάτζης, διάδοχος του Θεόδωρου Λάσκαρη,

- Στο χώρο της εξωτερικής πολιτικής κατόρθωσε :

- ★ να επεκτείνει σημαντικά την επικράτεια του και

- ★ να ανυψώσει τη μικρή αυτοκρατορία σε σημαντική και διεθνώς υπολογίσιμη δύναμη.

Στο χώρο της **εσωτερικής πολιτικής** υπήρξαν εξίσου σημαντικά τα επιτεύγματά του.

- **Διοίκηση** : Προσπάθησε να πατάξει τις καταχρήσεις στη διοίκηση
- **Κοινωνική πολιτική** : Ίδρυσε πολλά φιλανθρωπικά ιδρύματα, για να απαλύνει την ένδεια και τα βάρη των φτωχών.
- **Άμυνα** : Εξασφάλισε ένα αποτελεσματικό σύστημα άμυνας των ανατολικών συνόρων του, με τη δημιουργία στρατιωτικών κτημάτων.
- **Οικονομία** : Στο πλαίσιο του οικονομικού προγράμματός του
 - ✦ απέδωσε ιδιαίτερη σημασία στην **ανόρθωση της αγροτικής οικονομίας**.
 - ✦ **στόχος** της οικονομικής πολιτικής του ήταν η **αυτάρκεια**
 - ✦ γι' αυτό **απαγόρευσε την εισαγωγή ειδών πολυτελείας** από τις ιταλικές πόλεις.

Όταν πέθανε,

- οι κτήσεις στη Μ. Ασία ήταν απόλυτα ασφαλείς,
- ενώ μεγάλο τμήμα των Βαλκανίων ήταν υπό την εξουσία του.
- Η Ήπειρος και η εξαθλιωμένη Βουλγαρία δεν αποτελούσαν πια σοβαρό κίνδυνο,
- ενώ η Λατινική Αυτοκρατορία βρισκόταν σε αξιοθρήνητη κατάσταση.
- Χρειαζόταν ακόμη μία τελευταία προσπάθεια, για να ανακτηθεί η Κωνσταντινούπολη.

- **Ο Ιωάννης Βατάτζης (1222-1254) απαγορεύει την εισαγωγή πολυτελών ενδυμάτων**
- Ο αυτοκράτορας είδε ότι οι Ρωμαίοι σπαταλούσαν, χωρίς να υπάρχει ανάγκη, τα πλούτη τους, για να αγοράσουν ενδύματα από ξένους λαούς παρδαλά ρούχα που είχαν κατασκευάσει Πέρσες και Σύροι υφαντουργοί και κομψά ενδύματα που είχαν υφανθεί από Ιταλούς υφαντουργούς.
- Γι' αυτό έβγαλε νόμο, κατά τον οποίο, αν κάποιος από τους υπηκόους του και η οικογένειά του φορούσαν τέτοια ξενόφερτα ρούχα, θα κηρυσσόταν άτιμος. Όλοι ήταν υποχρεωμένοι να φορούν ρούχα που κατασκευάζονταν στη χώρα των Ρωμαίων και από ρωμαίους υφαντουργούς.
- **Νικηφόρος Γρηγοράς, Ρωμαϊκή Ιστορία, έκδ. I. Bekker-L. Schopen (Βόννη 1829), τόμ. 1, 43.**

Αυτοκράτορες της Νίκαιας

- Θεόδωρος Α΄ Λάσκαρης (1204-1222)
- Ιωάννης Γ΄ Δούκας Βατάτζης (1222-1254)
- Θεόδωρος Β΄ Λάσκαρης (1254-1258)
- Ιωάννης Δ΄ Λάσκαρης (1258-1261)
- Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγος (συναυτοκράτορας 1259-1261, έπειτα ανασύσταση της Βυζαντινής αυτοκρατορίας)

Θεόδωρος Β΄ Λάσκαρης Βατάτζης

Ιωάννης Δ΄ Λάσκαρης

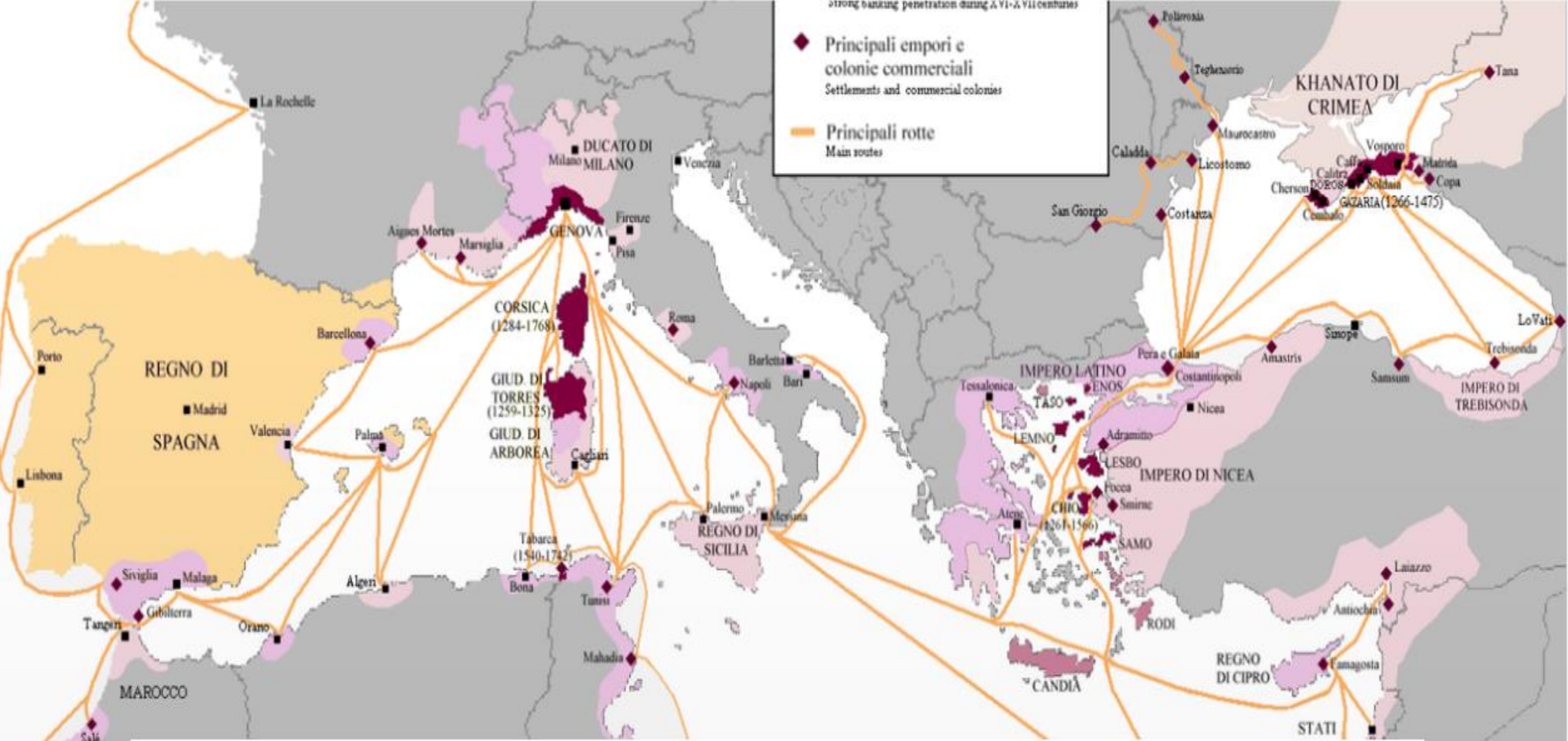
Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγος

Ο Μιχαήλ Παλαιολόγος πραγματοποίησε το έργο της ανάκτησης της Κωνσταντινούπολης

- Το **1261** συνήψε **συνθήκη** με τους **Γενουάτες**, με την οποία οι **Γενουάτες** ανέλαβαν να προσφέρουν **πολεμική βοήθεια** κατά της **Βενετίας** στον Μιχαήλ
με **αντάλλαγμα** τελωνειακές και φορολογικές απαλλαγές,
λιμάνια και εμπορικές περιοχές της Αυτοκρατορίας.
- Με τα προνόμια αυτά **θεμελιώθηκε** η **δύναμη** της **Γένουας** στην **Ανατολή**.

Republic of Genoa

- Στις 25 Ιουλίου, η Κωνσταντινούπολη έπεσε σαν ώριμος καρπός στα χέρια του στρατηγού της Νίκαιας Αλέξιου Στρατηγόπουλου.
- Ο Μιχαήλ Παλαιολόγος στέφθηκε τότε (Σεπτέμβριος 1261) για δεύτερη φορά αυτοκράτορας ως Μιχαήλ Η΄.
- Η στέψη αυτή έγινε στο ναό της Αγίας Σοφίας και
- συμβόλιζε την αναγέννηση της Αυτοκρατορίας στις ακτές του Βοσπόρου.

- [... Ξαφνικά λοιπόν ο καίσαρας Αλέξιος Στρατηγόπουλος εξορμώντας κατά τη διάρκεια της νύχτας, προσέγγισε την Κωνσταντινούπολη. Καθώς όμως είχε μαζί του και κάποιους άνδρες που προέρχονταν από την Πόλη και γνώριζαν επακριβώς τι συνέβαινε σ' αυτήν και αφού τους ρώτησε έμαθε ότι υπήρχε κάποια τρύπα στην περιφέρεια του τείχους της Πόλης, από την οποία θα μπορούσε να εισχωρήσει στρατιώτης. Χωρίς λοιπόν διόλου να χρονοτριβήσει, ανέλαβε την επιχείρηση. Και πέρασε από την τρύπα έναν και τον ακολούθησε άλλος, εκείνον ύστερα άλλος κι έτσι έγινε ως τον δέκατο πέμπτο. Σε σύντομο χρονικό διάστημα μπήκαν περισσότεροι άνδρες στην Πόλη. Όταν όμως ανακάλυψαν κατά το τείχος της πόλης έναν από αυτούς που ήταν επιφορτισμένοι με την υπεράσπισή του, σκαρφαλώνοντας και πιάνοντάς τον από τα πόδια κάποιοι από τους δικούς μας τον γκρέμισαν έξω από την πόλη. Οι υπόλοιποι παίρνοντας στα χέρια τους αξίνες και σπάζοντας τις αμπάρες των πυλών κατέστησαν απρόσκοπτη την είσοδο του στρατεύματος στην πόλη. Με αυτόν τον τρόπο λοιπόν ο καίσαρ Στρατηγόπουλος κι όλοι όσοι, Ρωμαίοι και Σκύθες τον ακολουθούσαν βρέθηκαν μέσα στην Πόλη .
(...) Ο ηγεμόνας της πόλης Βαλδουίνος κατευθύνθηκε στο μεγάλο παλάτι. Και οι Λατίνοι που είχαν μεταβεί στη Δαφνουσία (εννοεί το στρατιωτικό σώμα των Λατίνων που είχε βγει από την Πόλη και κινήθηκε για να καταλάβει τη νήσου Δαφνουσία) χωρίς να έχουν μάθει τίποτα, κάνοντας την αντίθετη κίνηση, επέστρεψαν στην πόλη (...) μόλις έφτασαν και πληροφορήθηκαν τα γεγονότα κινήθηκαν βιαστικά για να εισβάλλουν στην πόλη. Αλλά οι Ρωμαίοι στρατιώτες, όταν το αντιλήφθηκαν, έβαλαν φωτιά στα σπίτια των Λατίνων που βρίσκονταν κοντά στην προκυμαία και τα πυρπόλησαν και πρώτα τα σπίτια των Βενετών, στην περιοχή <<κάμποι>>. Κι όταν οι Λατίνοι στρατιώτες είδαν την πόλη να καίγεται, γρονθοκοπώντας τα μάγουλά τους και παίρνοντας μαζί τους όσους μπόρεσαν στις τριήρεις τους τράπηκαν σε φυγή μαζί με τον αυτοκράτορά τους Βαλδουίνο, που παραλίγο θα είχε συλληφθεί.
Χάρη λοιπόν στη Θεία Πρόνοια, η Κωνσταντινούπολη πέρασε ξανά στην εξουσία του βασιλιά των Ρωμαίων, όπως ήταν δίκαιο και όπως έπρεπε την εικοστή Πέμπτη Ιουλίου, κατά την τέταρτη επινέμηση και κατά το έτος έξι χιλιάδες εφτακόσια εξήντα εννιά από γενέσεως κόσμου, ενώ ήταν υπό κατοχή για πενήντα οχτώ χρόνια...].

-
-
- ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΚΡΟΠΟΛΙΤΗΣ,
- Η χρονική συγγραφή της λατινοκρατίας (1204-1261)
-